

Cicle de seminaris “Maragall i el Govern de la Generalitat”

Seminari 5: Balanç global

6 de juliol de 18.00 h a 20.00 h

CaixaForum Macaya

La darrera jornada del cicle de seminaris “Maragall i el Govern de la Generalitat” va tenir lloc el 6 de juliol de 2022 al CaixaForum Macaya de Barcelona. La sessió tenia com a propòsit analitzar l’obra de govern de Pasqual Maragall a la Generalitat de Catalunya (2003-2006) des d’una visió global, a partir del contingut del llibre editat per la Fundació Catalunya Europa: *Maragall i el Govern de la Generalitat: les polítiques del canvi* (RBA, 2021). El seminari va ser presidit per **Josep M. Vallès**, president de la Fundació Catalunya Europa, i protagonitzat per **Josep M. Muñoz**, coautor i editor del llibre, que va presentar un resum del seu capítol introductor. La darrera sessió també va comptar amb la presència de **Borja de Riquer**, membre del consell assessor de la Fundació Catalunya Europa, qui va fer de contraponent, i de diversos convidats vinculats al govern progressista de Pasqual Maragall i de l’acadèmia. Per finalitzar la jornada, els assistents al seminari van participar en un diàleg amb els protagonistes al voltant de les polítiques del govern catalanista d’esquerres.

Maragall va saber identificar la necessitat d’ampliar la base electoral per posar fi a una “anomalia” política que durava vint-i-tres anys

La presidència de Pasqual Maragall no va significar una mera alternança política en un sistema democràtic, sinó que el canvi de govern posava fi a una “anomalia” política que començava l’any 1980 amb la victòria de Convergència i Unió (CiU) en les primeres eleccions democràtiques al Parlament de Catalunya després del franquisme. A la Transició, Catalunya estava electoralment clarament decantada a l’esquerra de l’eix ideològic, i semblava que l’autonomia catalana havia de ser construïda des de la Generalitat també pels partits d’esquerra; però, contra pronòstic, la coalició CiU va acabar imposant-se i Jordi Pujol ocupant la presidència de la Generalitat (fins al 2003). La impossibilitat de poder construir l’autonomia des del govern de la Generalitat perseguirà els socialistes catalans fins a la candidatura de Pasqual Maragall.

Un dels principals mèrits de Maragall va ser entendre la insuficiència del seu partit com a instrument per poder guanyar la presidència de la Generalitat. L’exalcalde de Barcelona va saber identificar la necessitat d’ampliar l’espai electoral del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) i, obrint-se a la societat civil, ocupar l’espai central de la política catalana per poder trencar l’hegemonia de CiU a les eleccions autonòmiques. Tanmateix, per fer el canvi possible calia entendre també les raons del llarg predomini electoral de Pujol en el camp del

catalanisme, i tenir una visió estratègica de gran abast capaç de possibilitar l'ampliació de la base electoral, com la que va tenir Maragall.

Des de la dreta s'ha volgut menystenir l'obra de Maragall rere el fracàs de l'Estatut, ignorant la importància política del seu llegat

Per altra banda, també es va destacar que la memòria que encara existeix sobre el govern Maragall ha estat massa hipotecada per un discurs contrari i negatiu, construït tant a Catalunya, per CiU, com a Madrid, pel Partit Popular (PP). Es va voler amagar l'abast de l'obra del primer tripartit amb judicis precipitats i persistents que qualificaven Maragall i el seu govern com un símbol de desunió, confusió i ineficàcia. Les crítiques dels partits conservadors respecte al govern d'esquerres se centren en l'accidentada tramitació de la reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, i la seva posterior recusació per part del Tribunal Constitucional, amb una voluntat clara d'ignorar i menysprear el conjunt de l'obra de Maragall. La idea de fer un nou Estatut s'ha interpretat a vegades com una improvisació, o fins i tot com un mer recurs tàctic, però la possibilitat de reforma era fruit d'una aspiració compartida a Catalunya: el projecte de reforma estatutària va ser votat favorablement, al Parlament de Catalunya, per 120 dels 135 diputats (una majoria avui impensable!).

Enfront de la visió negativa respecte al llegat del govern catalanista d'esquerres, tan condicionat per la qüestió de l'Estatut, cal posar en relleu que l'etapa de Maragall a la presidència de la Generalitat ha estat el període de més gran lluita contra les desigualtats i de més grans inversions per càpita en serveis socials de la història de Catalunya. Es va sanejar el dèficit públic heretat pel *pujolisme*, mentre s'incrementava la inversió pública en equipaments socials, educatius, sanitaris i d'infraestructures. I es va passar d'una política assistencial, pràcticament benèfica, a considerar les condicions de vida i de treball dels ciutadans com un dret social. Es poden destacar mesures que trencaven amb l'herència de l'anterior executiu com ho van ser el Pla de Barris, la millor organització territorial i urbanística, la protecció dels recursos naturals, els plans de costa, la millora de les infraestructures, la creació de nous drets socials, etc.

El canvi de prioritats en la definició de polítiques de Maragall trenca amb l'herència *pujolista*, però la crisi del 2008 frena la rellevància de les mesures

En referència a les mesures del govern progressista, un dels elements que va significar una ruptura del govern Maragall amb l'herència *pujolista* va ser el canvi en les prioritats, sobretot en les prioritats pressupostàries, a l'hora de definir polítiques. Però perquè aquest canvi de prioritats es consolidés calia un mínim de temps del qual no es va poder gaudir a conseqüència del canvi d'escenari esdevingut per l'arribada de la crisi econòmica del 2008. Arran de la gran recessió es van haver de revertir moltes de les polítiques que per a aquell moment de crisi eren excessivament ambiciosos o requerien recursos que no es podien utilitzar aleshores. Aquest fet va frenar la rellevància d'algunes de les mesures del govern progressista.

La curta durada del govern Maragall no va permetre el desplegament total de les mesures sectorials que, en alguns casos degut al seu llarg abast, gairebé no van tenir temps per implantar-se. Per exemple, en sanitat i educació es podia haver avançat molt més en la dotació

pública de la provisió dels serveis, però no va haver-hi temps suficient per reduir els concerts. Concretament, a l'ensenyament es va impulsar la creació de nous centres i la contractació de professorat per ampliar la plantilla en els centres públics, però els concerts que hi havia no es podien liquidar d'un dia per l'altre. És a dir, possiblement amb una política a deu anys es podia haver reduït progressivament el paper dels concerts i dels convenis amb els centres privats d'ensenyament, potenciant el sector públic, però no es podien tancar els centres o tallar les subvencions d'un dia per l'altre. Pel que fa a la sanitat, tot es complicava molt més pel protagonisme que exercien el potents *lobbys* de les mútues mèdiques i del Col·legi de Metges.

El govern d'esquerres va plantejar un estat del benestar molt ambiciós, que era incompatible amb el model de l'administració catalana

La coalició catalanista tenia una clara intenció de reduir la concertació en la provisió pública de dos dels pilars fonamentals de l'estat del benestar, com ho són la sanitat i l'ensenyament, prenent com a referència el model dels països escandinaus, però va resultar ser de molt difícil implementació atesa la rigidesa del model funcionarial català. El model escandinau no necessàriament proveeix el 100 % dels serveis públics amb el sector públic, però ni amb la fiscalitat o les bases fiscals dels països del nord d'Europa s'hauria aconseguit un estat del benestar com el que va dissenyar aquell govern. Entre d'altres motius, perquè el model d'administració catalana, copiat de l'espanyol i el francès, antic i amb més de tres-cents cinquanta mil funcionaris, no pot ser assumit per un estat del benestar tan ambiciós com el que es pretenia. En qualsevol cas, tot i que el model triat no fos l'adient per a nacionalitzar el conjunt de l'ensenyament i la sanitat, i tot i la manca de temps per posar en pràctica les mesures, caldria destacar que va topiar també amb l'oposició d'alguns dels partits de la coalició, poc disposats a fer més esforços per reduir la concertació perquè preferien un sistema públic similar al que havien heretat del govern convergent, és a dir, amb una important presència de provisió privada.

El govern d'esquerres va reconèixer la crisi del model autonòmic i va impulsar una nova visió federalista de la pluralitat

El govern Maragall va fer un diagnòstic rigorós de l'herència *pujolista*. S'havien identificat els dèficits socials que patia la societat catalana i s'havia constatat la baixa qualitat en la provisió dels serveis públics i la manca de transparència de l'administració de la Generalitat. En conseqüència, si es volien impulsar polítiques per transformar el model autonòmic implementat per Jordi Pujol a la Generalitat des del 1980, calia un canvi en les regles del joc consolidades després de la transició. Un canvi que dotés de més autonomia i recursos Catalunya. El "*café para todos*" no havia contemplat l'especificitat catalana, i atorgava molt poca capacitat per intervenir en la lluita contra la desigualtat. Les anàlisis fetes sectorialment detectaven insuficiència de recursos, dificultat per concretar les competències i presència d'intromissions constants de l'administració central. En aquest sentit, existia una percepció generalitzada en l'administració Maragall del fet que aquell model autonòmic estava en crisi, i es va considerar que era el moment oportú per canviar el model i per impulsar també una visió federalista de la pluralitat.

La reforma de l'Estatut es presenta amb la voluntat de modificar les relacions amb l'Estat

El govern Maragall veia la llum com una coalició catalanista d'esquerres amb la voluntat d'influir en la política espanyola per canviar les relacions entre Catalunya i Espanya. (Les esquerres catalanes que van conformar el govern de Maragall no havien estat mai tan fortes a Madrid com el 2004, quan van guanyar 31 dels 47 escons que Catalunya elegeix per al Congrés dels Diputats). Per primer cop existia una coalició de diferents tradicions polítiques d'esquerra amb la voluntat de qüestionar directament el model territorial espanyol sorgit de la Transició. De fet, el projecte Maragall va ser la primera iniciativa seriosa de modificar la vella idea d'Espanya com a nació única des de la Segona República. En aquest sentit, la reforma de l'Estatut apareix com la possibilitat més lògica i més viable per modificar les relacions amb l'Estat (atesa la pràctica impossibilitat de modificar la Constitució Espanyola sense el suport del PP) i modificar els aspectes autonòmics, sempre que es fes una lectura generosa de la Constitució espanyola que permetés inserir els canvis estatutaris. I amb el canvi de conjuntura a la política espanyola després de l'arribada de Rodríguez Zapatero a la presidència del govern de l'Estat, el març del 2004, s'obria el marc idoni perquè la reforma pogués tirar endavant. A partir de la modificació estatutària es volia ajudar a impulsar el canvi que la societat catalana necessitava en diferents terrenys com la lluita contra la desigualtat, l'increment i la millora de la democràcia, i el manteniment de les quotes de solidaritat autonòmica espanyola. Tanmateix, a la llum del resultat final, es va constatar que no hi havia les condicions polítiques necessàries per aconseguir un canvi tan ambiciós i poder abordar els obstacles que es van haver d'afrontar.

El nou Estatut posava en qüestió la cultura centralitzadora de l'Estat i volia divulgar la imatge d'una Espanya plural

El nou text estatutari era molt ambiciós. I aquesta ambició es podia resumir en les paraules del mateix Pasqual Maragall després de l'aprovació del text al Parlament de Catalunya: "Amb l'Estatut a la mà, ara anem a canviar Espanya. No anem a inventar una Catalunya, que és més vella que Espanya, sinó que anem a intentar inventar una nova Espanya". Un element substancial d'aquesta proposta era que des de Catalunya s'intentava divulgar la imatge d'una Espanya plural que reconegués les diferències territorials i l'existència d'un autogovern català amb les competències i els recursos més clars i blindats.

La proposta de Maragall posava en qüestió la realitat d'un Estat que tenia una cultura política substancialment centralitzadora, compartida pels dos grans partits espanyols, i marcava unes noves prioritats polítiques per la societat catalana del segle XXI. Entre elles, aprofundir en la capacitat d'autogovern, la millora de l'autonomia tributària i l'augment de recursos per a la implantació de polítiques públiques. Maragall creia que calia fer una revisió profunda de la relació Catalunya-Espanya, però el seu projecte, més 'intervencionista' que 'defensiu', es va trobar amb una resistència a Catalunya i a Madrid, superior a l'esperada. El PSOE va sentir-se incòmode i la seva resposta política va ser retallar-lo, per no haver d'enfrontar-se als barons socialistes que, molestos pels "privilegis" catalans, estaven en contra que hi hagués diversitat territorial a l'Estat espanyol i confonien la igualtat de drets amb l'uniformisme administratiu.

El projecte de Maragall era de concòrdia, però des de fora de Catalunya es va crear l'imaginari que es volia crear una nova Constitució

La proposta de Maragall (vist a Madrid a vegades més com un *catalanista* que com un home d'esquerra) per a la revisió de l'Estat autònom a partir de la reforma de l'Estatut era concòrdia hispànica, perquè significava una pacte per a un projecte estatal comú. Per contra, la tesi espanyola predominant era la de la *conllevancia* orteguiana, que suposa simplement acceptar com són els altres, però pactat des d'una desigualtat que no es vol canviar, fet que dificulta conviure amb altres realitats nacionals dins de l'Estat espanyol. Maragall impulsava la concòrdia a través d'un pacte per a un projecte comú. Un projecte comú d'una realitat diferent on tothom s'havia de sentir còmode i reconegut, per avançar en positiu. Era un gran projecte de redefinició del model polític espanyol des del punt de vista territorial: la reforma de l'Estatut tenia una projecció general a nivell estatal que, si hagués culminat adequadament i no hagués estat substancialment retallat per la sentència del Tribunal Constitucional, podria haver modificat la conformació de la forma d'Estat. Però a Madrid es venia la idea que des de Catalunya es volia canviar la Constitució, i es preferia no fer cap concessió que posés en perill la configuració de l'Estat de les Autonomies sortit de la Transició, i continuar amb el mateix model, exercint l'hegemonia des del centre.

L'acord de govern de la coalició progressista estava poc preparat atesa la urgència per no fer la impressió d'instabilitat

Finalment, cal destacar que aquell govern catalanista i d'esquerres era una coalició poc preparada, en referència a l'elaboració del programa de treball de govern, ja que li mancava la cultura i la praxi del que significava governar en coalició. Normalment, als països que tenen cultura de coalicions polítiques la negociació sobre els acords de govern duren molts mesos després que es coneguin els resultats electorals, i sol ser molt detallada. Però a Catalunya, en el context d'urgència per no fer la impressió d'instabilitat, en l'alternança a la solidesa del govern de Jordi Pujol, el tripartit es va obligar a definir i elaborar un programa de govern en tan sols quatre setmanes. Això es va reflectir posteriorment en profundes discrepàncies dins del govern que van comportar la fallida del primer govern tripartit.

Conclusions

La memòria del llegat polític i social del govern de Pasqual Maragall ha estat entelada per la fallida en la reforma de l'Estatut d'Autonomia, malgrat haver estat l'etapa de més inversions i més lluita contra les desigualtats socials de la història recent de Catalunya. La modificació del text estatuari es presentava amb una ambició inusitada i suposava un canvi substantiu en les regles del joc polític sorgit després de la Transició que canviava les relacions entre Catalunya i l'Estat, posant en qüestió la política centralitzadora espanyola. Pasqual Maragall va identificar la insuficiència en la relació entre Catalunya i Espanya i la necessitat d'una revisió profunda de l'autonomia, plantejament que s'intuïa més plausible tenint com a interlocutors els socialistes al govern de l'Estat. Contràriament, la proposta va trobar-se amb la contundent resistència d'opcions centralistes, tant del PSOE com del PP, que van impedir que la reforma de l'Estatut

prosperés adequadament en molts àmbits, tot i ser aprovada de forma absolutament majoritària al Parlament de Catalunya.

Pel que fa a les mesures del govern progressista, hi va haver un canvi substancial en les prioritats a l'hora de definir polítiques que trencaven amb l'herència del govern de Jordi Pujol. Això quedava palès en l'increment en el pressupost de mesures que milloraven considerablement la qualitat de vida de les persones, com ho van ser les millores en equipaments socials, educatius, sanitaris, infraestructures i en habitatge. Però, malauradament, la crisi financera del 2008 va estroncar l'abast d'un projecte molt ambiciós que no tenia la capacitat de perdurar en un context econòmic tan advers. En alguns casos, com ara la concertació en la provisió privada de la sanitat i l'ensenyament que deixava l'herència *pujolista*, gairebé no va haver-hi temps suficient per constatar l'efectivitat de les mesures en el canvi de model del govern de CiU, i la reducció de la concertació dels serveis públics va ser insuficient per revertir l'equilibri entre la provisió privada i la pública.

La pregunta que caldria fer-se al voltant de la fallida de la reforma de l'Estatut i del projecte Maragall és si Catalunya ha estat sempre massa feble per impulsar un canvi polític seriós a Espanya com el que pretenia el govern catalanista d'esquerres. Potser era massa ambiciós voler canviar des de Catalunya el concepte d'Estat i el concepte del model autonòmic i prioritzar d'inventar una nova Espanya sense plantejar-se, primer, un canvi que trenqués amb la idea de la Catalunya creada pel *pujolisme*. Amb tot, encara a dia d'avui hi ha posicions polítiques que consideren la via Maragall com la més adient per sortir de la situació d'estancament que pateix Catalunya. Això no obstant, perquè el projecte del govern progressista constituís una alternativa raonable de model d'Estat s'hauria de reconèixer per part de l'independentisme la possibilitat de cercar vies intermèdies, i per part d'Espanya, que el model sorgit de la Transició ha quedat esgotat. Malauradament, la doctrina oficial de l'Estat en referència al sistema autonòmic no canvia, la qual cosa dificulta molt qualsevol projecte de canvi de model territorial fet des de Catalunya.